

Funcția referențială a limbajului ideologic în spațiul politic românesc

Petru Ioan MARIAN

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Résumé : Dans la plupart des interprétations, l'idéologie dominante d'une société semble s'insinuer dans la conscience des individus avec une certaine facilité. Dans notre étude, nous voudrions apprendre quelles sont les caractéristiques fondamentales du discours idéologique garantissant le succès du processus, traits que nous chercherons au niveau des fonctions du langage. Nous nous proposons d'illustrer la concrétisation des fonctions du langage idéologique dans l'espace politique roumain.

Mots clés : *Idéologie, discours politique, fonctions du langage.*

Limbajul este o resursă disputată a societății și un factor decisiv al structurării realității. Vecinătatea limbii cu puterea, cu acele situații în care se tranzacționează semnele puterii sau se negociază relațiile de autoritate între indivizi sau grupuri de indivizi, lasă urme asupra structurilor limbii. Controlarea resurselor lingvistice ale unei comunități poate garanta câștigarea consensului majorității față de proiectul de societate dominant. În termeni marxști, abordarea noastră este un studiu al suprastructurii societății (limba) în raport cu baza socioeconomică (relațiile de producție și, implicit, de putere), legătura dintre cele două niveluri fiind asigurată de ideologie. Prin urmare, cercetarea noastră este, în primul rând, o analiză din perspectivă lingvistică a ideologiei.

Situat în descendența teoriilor marxiste, Ernesto Laclau schițează o definiție a discursului ideologic, pe care îl plasează în subordinea puterii: „Ideologicul ar consta în acele forme discursive prin care o societate încearcă să se construiască pe sine pe baza unei închideri, fixări a înțelesurilor, a nerecunoașterii jocului infinit al diferențelor. Ideologia ar fi voința de totalitate a oricărui discurs totalizant.” [Laclau, 1991:24-27] Slavoj Žižek își exprimă neîncrederea în legătură cu existența unui discurs *alb* din punct de vedere ideologic, „*nivelul zero* al ideologiei este (greșita) percepție a formațiilor discursive ca un fapt în afara discursului (...) pentru analiza discursului chiar noțiunea de acces la o realitate neinfluențată de nici o retorică discursivă sau legături cu puterea este ideologică.” [Žižek, 1994:1-34] Amintim și teoria argumentației aparținând lui Oswald Ducrot [Ducrot, Anscombe, 1983], a cărui teză este că nu se poate delimita clar între nivelele descriptive și cele argumentative ale limbii – totul fiind subiectiv: înțelesul neutru este o iluzie, fiecare desemnare fiind deja parte a unei argumentații.

În majoritatea interpretărilor ca cele de mai sus, ideologiile sunt investite cu mijloace care le permit să se insinueze în conștiința indivizilor cu relativă facilitate. Suntem

interesați să investigăm ce caracteristici structurale ale discursului ideologic garantează succesul acestui proces, trăsături pe care le vom căuta la nivelul funcțiilor limbajului.

Importantă pentru înțelegerea fenomenului care ne interesează este activitatea lingvistului Olivier Reboul. În „Langage et idéologie” [Reboul, 1980], el ne oferă o analiză din perspectiva funcțiilor limbajului a codului pe baza căruia ideologia funcționează la nivelul discursului. Reboul izolează, pentru început, cinci trăsături ale ideologiei:

1. „Ideologia este o gândire partizană, aparținând unui grup limitat, este parțială în afirmații și polemică în raport cu alții. Fiind produsul unei comunități, ideologia intră inevitabil în conflict cu alte ideologii ca urmare a caracterului său partizan. Spre deosebire de știință care are ca obiectiv adevărul, o ideologie luptă pentru a învinge. Mobilizată continuu pentru asigurarea dominației grupului său, ideologia se impune prin argumente și probe, dar și printr-o anumită constrângere, de la seducție până la violență, trecând prin cenzură și disimularea faptelor.

2. Ideologia este o gândire colectivă. Nu are un autor concret, diferențiindu-se de opinie sau credință care pot fi individuale. Reboul consideră ideologia o gândire anonimă, un discurs fără autor. Chiar dacă cel care ține discursul este un individ, destinatorul real al discursului ideologic este colectivitatea.

3. Ideologia este o gândire disimulatoare. Nu numai că trebuie să mascheze faptele care o contrazic sau argumentele întemeiate ale adversarilor ei, dar mai ales trebuie să oculteze propria ei natură de ideologie.

4. Ideologia este o gândire care se pretinde a fi rațională, prin aceasta deosebindu-se de mit, de dogme sau de credințele religioase. Ea clamează această pretenție de raționalitate atunci când demontează de pe poziții critice argumentele adversarilor. Când se folosește de argumentul autorității, ideologia consideră acea autoritate ca fiind rațională.

5. În fine, ideologia este o gândire în serviciul puterii, făcând legătura între idee și dominație. În lumina studiilor lui Reboul, ceea ce deosebește ideologia de știință, de artă, ceea ce o face să fie altceva decât o simplă viziune asupra lumii, este faptul că se află întotdeauna în slujba unei puteri, având funcția de a-i justifica exercitarea și de a-i legitima existența. Această din urmă trăsătură a ideologiei, de a fi instrumentul unei puteri, i se pare esențială autorului: „Ea le comandă pe toate celelalte și evocă, mai mult sau mai puțin explicit, o gândire care pretinde să ne învețe în timp ce ne îndoctorează, care caută să ne convingă cu unicul scop de a ne înregimenta.” [Reboul, 1980:18-22] (t.n.)

Reunind toate aceste caracteristici, se poate extrage o definiție globală a ideologiei, în termenii lui Reboul: ideologia este o gândire partizană, colectivă, disimulatoare, pretins rațională, aflată în serviciul unei puteri.

Deși ideologia poate lua diferite forme, concretizându-se în structura unei instituții sau organizații, în acte și în practici cotidiene sau în simboluri, „domeniul privilegiat” de acțiune al ideologiei este, din perspectiva lui Reboul, limbajul. Prin limbaj, ideologia asigură consolidarea și perpetuarea puterii și tot prin limbaj ideologia amână, disimulează, sau, după caz, legitimează violența la care puterea apelează uneori. Reboul îi reamintește pe B. H. Lévy, pentru care limbajul este forma însăși a puterii, și pe Roland Barthes, pentru care a comunica înseamnă a supune. Reboul definește discursul ca o realitate intermediară între limbă și vorbire, un tip de vorbire comun unui mare număr de indivizi și reglat de un subcod. Departate de a absolutiza puterea limbajului, trivializând legătura dintre discurs și ideologie, autorul vorbește despre discursul ideologic ca despre un alt tip de discurs pe lângă cel juridic, administrativ, științific, a cărui funcție esențială este de „legitimare a existenței puterii.” [Reboul, 1980:40] (t.n.)

Combinând metode de analiză inductive și deductive, Olivier Reboul concepe un model de analiză a discursului ideologic în care funcțiile generale ale limbajului descrise de Roman Jakobson sunt filtrate de funcția primordială a ideologiei de a susține puterea. Acest model face legătura între comunicarea interindividuală și cea socială și politică, proiectând în spațiul discursivității și acțiunii politice funcțiile limbajului.

Speculând modelul lui Jakobson, Reboul construiește demersul său analitic pornind de la două postulate: primul dintre ele afirmă că funcția discursului ideologic este rezultatul unei „maniere specifice de a îndeplini cele șase funcții. Se servește de ele pentru a justifica o putere.” [Reboul, 1980:50] (t.n.) Al doilea postulat afirmă că „disimularea ideologică implică mascarea unei funcții ideologice de către o alta. Ideologia nu comunică niciodată motivul adevărat al celor afirmate.” [Reboul, 1980:52] (t.n.) Admițând că funcția aparentă a discursului ideologic nu corespunde cu cea reală, Reboul urmărește maniera în care fiecare din cele șase funcții ale limbajului sunt camuflate de alte funcții.

În cele ce urmează, ne limităm să exemplificăm câteva materializări ale funcției referențiale a limbajului ideologic în spațiul politic românesc.

Funcția referențială sau *denotativă* este cea care orientează mesajul spre realitate, fiind dominantă în comunicarea obiectivă. În exercițiul său de legitimare a autorității, discursul ideologic antrenează și o componentă referențială. Pentru că puterea nu se poate baza exclusiv pe forță, ea trebuie să se justifice. Discursul ideologic „constată, explică, respinge, se sprijină pe fapte istorice, date statistice” [Reboul, 1980:55] (t.n.), recrutându-și argumentele din zona factualului. Aspirând la statutul de adevăr apodictic, discursul ideologic uzează de alibiul științei, al simțului comun, al istoriei, al naturii.

Procesele care caracterizează funcția referențială a discursului ideologic sunt A) crearea referentului și B) alunecările de sens.

A) Conștiente de faptul că referentul nu oglindește pur și simplu lumea naturală, ci este la rândul său o plămădire a lumii culturale, ideologiile exploatează relativitatea referinței prin mecanismele a) „apelărilor obiectivante”, b) ale „amalgamului”, c) ale „presupoziției” și d) ale „falsei cauzalități.” [Reboul, 1980:57-65] (t.n.)

a) Prin apelare obiectivantă, Reboul înțelege procedeul prin care ideologiile creează referentul prin simpla numire, prin vechiul procedeu magico-religios care face să existe un lucru numindu-l. Când în zorii democrației românești se vorbea despre „teroriști”, „elemente huliganice” ca despre amenințări palpabile ale ordinii sociale, referentul făcea trimitere la o realitate fabuloasă și evanescentă. În acest caz, funcția metalingvistică masca utilizarea abuzivă a funcției referențiale, făcând trecerea de la cuvinte la lucruri.

b) Un alt procedeu din clasa creării referentului este „amalgamul”, care constă în utilizarea unui termen reductor pentru a asimila în mod abuziv realități diferite. Cuvinte ca „totalitar”, „democrație”, pot acoperi realități complet distincte, în funcție de ideologia celor care le utilizează în discurs:

„USL duce țara spre regimul *totalitar* de tip sovietic, justiția e obiectivul lor principal.”¹

„Regimul *totalitar* și structurile represive (PARCHET, DNA, SRI, SIE, CCR, SPP, etc.) ale lui Bănescu, comisarii politici din anii `50?”²

¹ USL duce țara spre regimul totalitar, accesat la 10.10.2014, disponibil la <http://mihael-duca.blogspot.ro/2012/07/usl-duce-tara-spre-regimul-totalitar-de.html>.

Amalgamul funcționează ca o combinație a trei funcții: metalingvistică, fatică și referențială: „Atribuirea aceluiași nume unor realități diferite (funcția metalingvistică) duce la identificarea lor (funcția referențială), eliminând termenii care exprimă diferențele, limitând astfel domeniul discursului (funcția fatică).” [Reboul, 1980:60] (t.n.)

c) Discursul ideologic poate crea referentul prin „presupoziție”, înțelesă ca un element care nu este afirmat în enunț, dar care trebuie admis pentru ca enunțul să dobândească sens. Discursul ideologic preferă actele de limbaj indirecte și implicitul, presupozițiile fiind cultivate în detrimentul aserțiunilor:

„Am votat pentru un București necorupt, pentru o nouă clasă politică.”³

Enunțul anterior conține atât informații explicite, cât și o serie de presupoziții: există o clasă politică perimată, care și-a dovedit corupția, clasa politică a adversarilor, și o „nouă clasă politică”, definită prin opoziție, care merită să fie votată.

Reboul consideră că presupoziția este mai eficientă decât exprimarea directă, pentru că receptorul are impresia că este liber. Presupozițiile antrenate de discursul ideologic se constituie într-o putere juridică de natură fatică, determinându-i pe oameni să răspundă la întrebări implicite din proprie inițiativă. Presupoziția mai utilizează și funcția metalingvistică pentru a crea un referent sau un cadru de referință.

d) Discursul ideologic nu este responsabil doar de crearea referenților, ci și de crearea de cauze, de legături explicative între evenimente. Funcția ideologiei este de a explica răul (crize, șomaj, sărăcie, războaie), atribuind vina exclusiv adversarilor politici. Alocarea responsabilității se produce prin mecanismul „falsei cauzalități”, care își găsește frecvent concretizarea în termenul foarte cuprinzător „ei”:

„Au avut puterea să taie salariile... acum tu ai puterea să le iei puterea. Votează! Au avut puterea să ne batjocorească bătrânii...acum tu ai puterea să le iei puterea. Votează!”⁴

O formă de marcare gramaticală a relațiilor de putere și de creare a referentului este folosirea pronumelui personal *noi* cu sens exclusiv în opoziție cu pronumele personal *noi* cu sens incluziv [Fairclough, 1989:128]. Principiile de excludere și incluziune presupuse de auto-referința pronominală reflectă strategiile partizane ale puterii în procesul politic. Cu primul sens, pronumele *noi* include vorbitorul și grupul din care acesta face parte, excluzând în schimb receptorii, cu cel de-al doilea sens pronumele *noi* antrenează și receptorul în cercul referinței sale:

„*Noi* reevaluăm conținutul și sensul transformărilor structurale aflate în curs, din perspectiva acestor schimbări de lungă durată. Aceasta este șansa *noastră*, pe care *nu avem voie să o pierdem!*”⁵

² Regimul totalitar și structurile represive ale lui Traian Basescu, accesat la 10.10.2014, disponibil la <https://octavpelin.wordpress.com/2013/07/04/regimul-totalitar-si-structurile-represive-ale-lui-traian-basescucomisarii-politici-din-ani-50/>.

³ Pagina de Facebook Nicușor Dan, accesată la 10.06.2016, disponibil la <https://ro-ro.facebook.com/nicusordan.pentrubucuresti/>.

⁴ Mesaje de campanie în București, accesat la 16.06.2015, disponibil la <http://www.paginamedia.ro/2012/07/foto-galerie-mesaje-de-campanie-in-bucuresti-afisele-impotriva-suspendarii-aproape-invizibile>.

În exemplul de mai sus, pronumele noi își schimbă referința de la prima propoziție la fraza care îi urmează. Dacă primul sens este unul instituțional, *noi* substituind instanța politică, partidul care analizează tendințele și își asumă responsabilitatea unei decizii (*noi, partidul, reevaluăm*), al doilea sens al pronumelui este unul colectiv. Cu acest de-al doilea sens, inserat în desinențele verbale, pronumele „noi” desemnează un „subiect colectiv compact” (*noi toți, cetățenii, poporul, nu avem voie să o pierdem*), „o persoană amplificată și difuză.” [Maingueneau, 2007:151] Și exemplul de mai jos este ilustrativ pentru înglobarea instanței civile în categoria deicticului *noi*:

„*Ne aflăm*, astăzi, în fața unei alegeri fundamentale: fie *menținem* statul asistențial și clientelar, fie *reconstruim* statul din temelii, pe principiile statului liberal.”⁶

Dacă în conversația cotidiană forma incluzivă a pronumelui *noi* este o marcă a solidarității, în discursul politic, acolo unde o doză mare de ambiguitate stăruie în jurul identității agenților acțiunii, această utilizare poate fi o formă de disimulare a autorității prin atragerea receptorului în aria de acțiune a verbului.

„Este necesar *să reconsiderăm* valoarea muncii în dezvoltarea societății, *să luptăm* cu abnegație pentru a surmonta dificultățile crizei economice și sociale. Împotriva sărăciei nu se luptă cu vorbe și discursuri politicianiste, ci cu măsuri practice, cu eforturi și muncă inteligentă. *Vom trăi* mai bine numai pe măsură ce *ne vom organiza* și *vom munci* mai bine.”⁷

În paragraful de mai sus ocurențele lui *noi* sunt ambigue semantic pentru că referenții lor flotează între sensurile de *noi, toți cetățenii* și *noi, puterea*. Caracterul prescriptiv al verbelor combinat cu dilatarea sensului particulei deictice la nivel colectiv, acolo unde vocea care enunță pretinde că vorbește în numele grupului, sunt forme de manifestare ale puterii la nivel enunțiativ.

Cu sens exclusiv, *noi* din discursul ideologic nu apare în funcția de element deictic: „el este aici pentru a se opune, implicit sau explicit pronumelui «ei», care stigmatizează forțele reacțiunii; este simetric cu aceasta din urmă. Reprezintă o a treia persoană axiologizată.” [Thom, 1993:43].

„*Pentru noi* este vital ca democrația să fie nu numai un principiu de organizare politică, ci și un factor care să opereze în structurarea societății civile, a vieții economice și a identității comunitare. Dacă democrația ar fi restrânsă la sfera politică, la momentul electoral și la dreptul de exprimare și asociere liberă a oamenilor, ar însemna ca în sfera vieții economice și sociale să acționeze exclusiv mecanismele concurențiale și dictatura banului.”⁸

În exemplul precedent *noi* trimite la Partidul Social Democrat care își expune filosofia sa politică, economică și socială prin contrast cu viziunea *lor*. Discursul este

⁵ Programul Partidului Social Democrat, accesat la 11.10.2013, disponibil la https://www.google.ro/?gws_rd=cr,ssl&ei=oCVuVOeOD5TjaszwgdgP#q=PARTIDUL+SOCIAL+DEMOCRAT+program+politic.

⁶ Programul Partidului Național Liberal, accesat la 11.10.2013, disponibil la <http://www.pnl.ro/pagina/statul-liberal-a-doua-modernizare-a-romaniei>.

⁷ Programul Partidului Social Democrat, *site cit.*

⁸ *Idem.*

construit pe o retorică binară care opune valorile pozitive ale social democrației: democratizarea sferei politice, economice și sociale, valorilor negative ale liberalismului: viața socială și economică dominată de mecanismele competiționale și de dictatura banului.

Discursul ideologic acționează și invers, în sensul eludării legăturilor de cauzalitate. Pentru Critica Lingvistică, structura agent-acțiune, care face distincția între cei care efectuează acțiuni și cei care suferă acțiunile, este importantă pentru că ea trădează o funcție ideologică în discursul puterii: „Alegerea unei anumite structuri tranzitive în propoziții va conduce la conturarea unei anumite viziuni asupra lumii și la diferite prezentări ale acesteia. (...) efectele tranzitive sunt parte a constituirii lingvistice a realității, ele contribuind la formarea de relații și de diferențe de putere.” [Fowler, Kress, 1979:199] (t. n) În interiorul gramaticii tranzitivității, putem distinge două modele sintagmatiche de clasificare a legăturii dintre obiecte și evenimente: „modelul acțional tranzitiv” și „modelul acțional intransitiv.” Substituirea celor două modele afectează interpretarea cauzală a evenimentelor, putând redistribui sau masca rolul actorilor sociali în relație cu puterea: „Dacă tranzitivele arată clar relația cauzală între două entități nominale, intransitivele sunt nedeterminate, făcând ca acțiunile să pară extraordinare, misterioase.” [Fowler, Kress, 1979:120] (t.n.)

Constatăm, de asemenea, o preferință a discursului ideologic pentru construcțiile pasive și impersonale, care eludează agentul acțiunii:

„Statul *nu* mai *trebuie* *privit* ca un obiectiv în sine, costisitor și greoi, expansiunea sa *trebuie stăvilită* și orice formă de agresiune împotriva societății civile, împotriva propriilor cetățeni *trebuie eliminată*.”

„Temele tranziției *au fost*, în mod prioritar, *dezbatute* sub aspectele lor economice și politice. *S-a trecut*, însă, *cu vederea* faptul că tranziția este, de fapt, un proces profund cultural.”⁹

„Deși *s-au făcut progrese*, iar societatea românească nu mai este aceeași ca în 1989, trecerea la un nou model de societate și civilizație nu este lipsită de obstacole.”

„...*s-a acordat o atenție* deosebită stadiului în care se află reformele din domeniul justiției.”¹⁰

Instrumentul pasivizării permite controlarea priorităților tematice ale discursului. Pentru că poziția subiectului gramatical poartă informația responsabilității acțiunii, stilul pasiv și impersonal permite ca un non agent să fie așezat în poziția de subiect, funcționând ca temă esențială a propoziției, și ca agentul real să se scufunde în anonim.

B) Prin mecanismul „alunecărilor de sens”, discursul ideologic poate acorda unui referent real o altă semnificație decât cea consacrată: „Burghezia secolului al XIX-lea a creat un vocabular propriu pentru justificarea represiunii: greviștii erau simpli «indivizi», spărgătorii de grevă erau «lucrători pașnici», iar servilismul judecătorilor apărea ca «vigilență părintească».” [Reboul, 1980:69] (t.n.) În mod asemănător, ideologia comunistă desemna alteritatea compusă din oponenți și dizidenți prin sintagma „dușmani de clasă” și pe colaboratorii regimului prin termenii „oameni ai muncii”. Închisoarea politică era privită ca o instituție onorabilă de „reeducare” sau de „privare solitară” a elementelor

⁹ Programul Partidului Național Liberal, *site cit.*

¹⁰ Programul Partidului Social Democrat, *site cit.*

antirevoluționare, iar „democrația populară” putea coexista, în mod, paradoxal, cu „dictatura proletariatului”.

Vocabularul reflectă prioritățile unei comunități lingvistice. Cuvinte abstracte sau cu o plurivocitate semantică majoră ca „libertate” sunt fixate referențial în context prin ocurențe cu încărcătură ideologică. Pentru doctrina liberală libertatea de exprimare, de întrunire, de circulație sunt subordonate semantic libertății de a deține. Punând semnul egalității între libertatea de a deține și reușita socială, liberalismul exonerează societatea de responsabilitatea nereușitei personale, învățându-ne că cea mai mare libertate a persoanei e aceea de a acumula capital. Libertatea individuală este înțeleasă de liberali ca libertate antreprenorială sau contractuală, libertate a inițiativei private, a pieței de capital, a fixării prețurilor, a pieței muncii, a circulației mărfurilor, iar de socialiști ca libertate de opinie, de conștiință, de expresie.

„Deși începută acum două decenii, ofensiva pentru proprietate și libertate economică nu s-a încheiat.”¹¹

„PSD susține libertatea de conștiință și de manifestare religioasă.”¹²

Căile prin care se realizează alunecările de sens sunt a) dihotomiile și b) litota.

a) Dihotomiile funcționează prin plasarea în opoziție a doi termeni, valorizând un pol pentru a-l descalifica pe celălalt: „lumea liberă vs. țările totalitare”, „liberalism avansat vs. socialism populist”, „forțe reformatoare vs. forțe retrograde.”

Stânga și dreapta vin fiecare cu propria viziune de organizare a statului. Determinantele adjectivale „social” și „liberal” atașate grupurilor nominale funcționează ca mărci lingvistice exclusiviste ale afilierii ideologice. Caracterul polemic al discursului politic face ca cele două proiecte de organizare a statului să se definească adversativ. Sensul acestei definiții prin contrast este valorizarea propriei identități ideologice și descalificarea viziunii adverse prin utilizarea calificativelor depreciative, conform unei logici maniheice simplificatoare. Termenii comparației apar astfel ca ireconciliabili:

„Ne aflăm, astăzi, în fața unei alegeri fundamentale: fie menținem statul asistențial și clientelar, fie reconstruim statul din temelii, pe principiile statului liberal.”¹³

Ecartul semantic dintre sinonimele parțiale „muncitori” - „angajați” „clasă salarială” - „forță de muncă” este subtil, marcând un angajament ideologic diferit. Este firesc, conform ideologiei de stânga, ca muncitorii să posede o conștiință de clasă a celor care primesc un salariu, după cum e normal, în optica de dreapta ca individul să-și închirieze forța de muncă în scopuri productive.

Termenii *rom* și *țigăn* au aproximativ același referent, dar două sensuri opuse, unul pozitiv, celălalt negativ. Primul implică recunoașterea modului în care identitatea etniei este autodefinită avantajos de membrii ei, al doilea termen este maniera prin care exogrul desemnează, descalificând, minoritatea. Respingerea unuia dintre termeni este echivalentă cu ștergerea unui întreg sector de referință, căruia îi neagă dreptul de a exista.

¹¹ Programul Partidului Național Liberal, *site cit.*

¹² Programul Partidului Social Democrat, *site cit.*

¹³ Programul Partidului Național Liberal, *site cit.*

b) O altă manieră de resemantizare a referentului este prin intermediul litotei. Litota exorcizează elementul care pune la îndoială legitimitatea puterii, fiind o formă de violență simbolică ce constă în a spune că inamicul nu există. Neoferind informațiile cele mai exacte, discursul ideologic încalcă principiul retoric enunțat de O. Ducrot sub numele de „lege a exhaustivității. Litota acționează prin descalificarea sau minimizarea inamicului: „o clică”, „o camarilă”, „o mână de agitatori”:

„Băsescu vrea să mențină o camarilă cleptomană la butoane.”¹⁴

„Gașca infracțională organizată, secțiunea Senat din Parlamentul României, are tentative kim-ir-sen-iste cu privire la libertatea de expresie.”¹⁵

Dacă discursul ideologic rezervă litota descalificantă descrierii adversarilor, atunci când desemnează puterea o face prin apelul la hiperbola valorizantă: „masele”, „voința poporului”:

„Revizuirea Constituției nu s-a încheiat și mai există șansa ca Parlamentul să revină la respectarea *voinței poporului*, există și posibilitatea ca Curtea Constituțională să respingă o lege de revizuire care nu ține cont de *voința poporului*.”¹⁶

Analiza realizată de Olivier Reboul asupra relației dintre ideologie, discurs și puterea politică prin prisma funcțiilor limbajului oferă un model cu un spectru larg de aplicabilitate în cazul discursurilor puterii. Urmărind modul în care cele șase funcții ale limbajului sunt disimulate de alte funcții, putem ajunge la concluzia că o ideologie este legată structural de termenii și mecanismele care o exprimă, că gândirea ideologică este inseparabilă de limbajul ideologic. Dacă acceptăm ipoteza că limbajul influențează gândirea, un limbaj clișeizat și instrumental are ca rezultat o gândire conformistă, care nu mai găsește resursele conceptuale și lingvistice să exprime vreo formă de opoziție.

BIBLIOGRAFIE

- Ducrot, Oswald, Anscombe, Jean-Claude, 1983. *L'argumentation dans la langue*, Mardaga.
- Fowler, Roger, Kress, Gunther, 1979. „Critical Linguistics”, în Roger Fowler et al., *Language and Control*, Routledge & K. Paul
- Laclau, Ernesto, 1991. „The impossibility of society”, în *Ideology and power in the age of Lenin in ruins*, Canadian journal of political and social theory, volumul 15, numerele 1, 2 & 3.
- Mainueneau, Dominique, 2007. *Analiza textelor de comunicare*, Institutul European, Iași.
- Reboul, Olivier, 1980. *Langage et idéologie*, Presses Universitaires de France, Paris.
- Thom, Françoise, 1993. *Limba de lemn*, Humanitas, București.
- Žižek, Slavoj, 1994. „The Spectre of Ideology”, în Slavoj Žižek, *Mapping Ideology*, Verso, London and New York.

¹⁴ Orban: Băsescu vrea să mențină o camarilă cleptomană la butoane, accesat la 16.06.2015, disponibil la <http://www.ziare.com/basescu/presedinte/orban-basescu-vrea-sa-mentina-o-camarila-cleptomana-la-butoane-931751>.

¹⁵ Parlamentul, grup infracțional, consultat la 10.01.2016, disponibil la <https://www.google.ro/?ion=1&espv=2#q=parlamentul+grup+infracțional&start=10>.

¹⁶ Declarație președinte, accesat la 16.16.2015, disponibil la <http://www.mediafax.ro/politic/basescu-am-declansat-procedura-pentru-un-nou-referendum-pentru-unicameral-si-300-de-parlamentari-declaratiile-presedintelui-10956481>.

Corpus:

- Declarație președinte*, accesat la 16.16.2015, disponibil la <http://www.mediafax.ro/politic/basescu-am-declansat-procedura-pentru-un-nou-referendum-pentru-unicameral-si-300-de-parlamentari-declaratiile-presedintelui-10956481>.
- Mesaje de campanie în București*, accesat la 16.06.2015, disponibil la <http://www.paginademedi.ro/2012/07/foto-galerie-mesajele-de-campanie-in-bucuresti-afisele-impotriva-suspendarii-aproape-invizibile>.
- Orban: Băsescu vrea să mențină o camarilă cleptomană la butoane*, accesat la 16.06.2015, disponibil la <http://www.ziare.com/basescu/presedinte/orban-basescu-vrea-sa-mentina-o-camarila-cleptomana-la-butoane-931751>.
- Pagina de Facebook Nicușor Dan*, accesată la 10.06.2016, disponibil la <https://ro-ro.facebook.com/nicusordan.pentrubucuresti/>.
- Parlamentul, grup infracțional*, consultat la 10.01.2016, disponibil la <https://www.google.ro/?ion=1&espv=2#q=parlamentul+grup+infracțional&start=10>.
- Programul Partidului Social Democrat*, accesat la 11.10.2013, disponibil la https://www.google.ro/?gws_rd=cr,ssl&ei=oCVuVOeOD5TjaszwdgP#q=PARTIDUL+SOCIAL+DEMOCRAT+program+politic.
- Programul Partidului Național Liberal*, accesat la 11.10.2013, disponibil la <http://www.pnl.ro/pagina/statul-liberal-a-doua-modernizare-a-romaniei>.
- Regimul totalitar și structurile represive ale lui Traian Băsescu*, accesat la 10.10.2014, disponibil la <https://octavpelin.wordpress.com/2013/07/04/regimul-totalitar-si-structurile-represive-ale-lui-traian-basescucomisarii-politici-din-ani-50/>.
- USL duce țara spre regimul totalitar*, accesat la 10.10.2014, disponibil la <http://mihael-duca.blogspot.ro/2012/07/usl-duce-tara-spre-regimul-totalitar-de.html>.